

MT: Kerro hieman itsestäsi ja taustois-tasi.

PvB: Olen suomenruotsalainen ja asun Helsingissä. Tulin yliopistolle suoraan koulusta opiskelemaan estetiikkaa pääaineenani. Estetiikka jollain tavalla tuntui kiinnostavalta, olen kiinnostunut nykykulttuurista ja ihmisestä, ja sitä kautta taiteesta. Estetiikassa ei, niin kun ei filosofiaakaan, löydetä loppujen lopuksi lopullisia vastauksia kysymyksiin, eikä asioita redusoida. Ympäristö tuli mukaan pikku hiljaa, olen koko ajan ollut siitä kiinnostunut. Samoja kysymyksiä, kuten esimerkiksi esteettisiä arvoja, olen oikeastaan koko ajan pohtinut. Maisterin tutkintoon meni kahdeksan vuotta, olen myös tehnyt toimittajan töitä ja ollut aktiivinen opiskelijaympyröissä. Estetiikka, yleinen kirjallisuustiede ja filosofia ovat olleet minun aineitani.

MT: Entä akateeminen urasi, oletko tehnyt lisensiaatin työn vai suoraan väitöskirjan?

PvB: Olin mukana projektissa *Esteettisesti ja laadullisesti korkeatasoinen fyysinen ympäristö ja uudet suunnittelutekniikat* (ES-SU). Olin valmistunut ja minua pyydettiin tutkijaksi projektiin. Tein tutkimusta suomalaisista arkkitehtuurikäsitteistä, kirjoitetusta arkkitehtuurista. Tästä tuli sitten lisensiaatin työni. Itse olin ajatellut, että se ei ole tarpeeksi filosofinen. Se julkaistiin 1991 VTT:n julkaisusarjassa. Sen jälkeen rupesin tekemään tätä väitöstä apurahoilla, tein myös opettajan töitä. Gradun tein postmoderneista arkkitehtuurikäsitteistä, joissa eräänä lähtökohdana on, että ihminen on vieraantunut ympäristöstään. Postmoderni pyrkii tekemään arkkitehtuurista puhuttelevampaa visuaalisten korostusten kautta. Minusta tuntui, ettei tuo ole vastaus ongelmaan. Ympäristöä koetaan myös muilla tavoin. Merkityksen katoamisen ongelma rakennetussa ympäristössä kiinnosti minua. Löysin sitten Merleau-Pontyn fenomenologian lähtökohdaksi, josta käsin asioita pystyi käsittelemään monipuolisemmin.

MT: Miltä nyt tuntuu väitöskirjan jälkeen, oletko siihen tyytyväinen?

PvB: Olen tyytyväinen, tietysti siinä on joitakin osia tai kysymyksiä, joita voisi pohtia lisää. Olen tyytyväinen siihen, että sain sen tehtyä. Työ on kokonaisuus, joka alkaa kokemisesta ja josta problematiikka kulkeutuu työn loppuosaan, jossa keskustelen enemmän rakennet-

ta ympäristöstä ja siihen liittyvistä arvoista. Ympäristö tutkimuskohteena on kiinnostava sen vuoksi, että on monia tieteenalajoja jotka ovat kiinnostuneita siitä, kukin vähän eri suunnilta.

MILLA TÖRMÄ PAULINE VON BONSDORFFIN HAASTATTELU

Pauline von Bonsdorffin estetiikan väitöskirja The human habitat: aesthetic and axiological perspectives ("Ihmisen elinympäristö: esteettisiä ja arvo-filosofisia näkymiä", arvostelu sivulla 96) tarkastettiin 21. marraskuuta 1998 Helsingin yliopistossa. Väitöskirja tarkastelee tekijöitä, jotka vaikuttavat elinympäristömme viihtyisyyteen ja kauneuteen. Työn lähtökohhta on fenomenologisessa ympäristöestetiikassa. Tällä hetkellä von Bonsdorff toimii Helsingin yliopiston Taiteiden tutkimuksen laitoksella estetiikan assistenttina.

MT: Kertoisitko jotain siitä, kun sinulla on fenomenologia lähtökohdana väitöksessäsi, oliko se mukana alusta lähtien?

PvB: Ympäristöestetiikka on kehittynyt angloamerikkalaisessa kontekstissa ja siinä on ollut analyyttisiä lähtökohkia, siis asioita tarkastellaan analyyttisesti, pohditaan esim. luonnonmaiseman kauneutta esteettisenä arvostelmana, jossa subjekti arvioi ympäristöä. Näissä malleissa myönnetään, että kokija on ympäristössä ja että kokeminen on moniaistista, mutta painotus on tietoisessa minässä.

Eräs merkittävä ympäristöestetiikka, Arnold Berleant, taas lähtee liikkeelle pragmatismista ja fenomenologiasta. Fenomenologia ei ollut minulle mitenkään annettu eikä perusopinointihini sisältynyt juurikaan fenomenologiaa. Muistan hyvin milloin kuulin Merleau-Pontyn nimen ensimmäistä kertaa. Estetiikan seuran kuukausikokouksessa puhuin animaalisesta estetiikasta – aistimellisuus on aina kiinnostanut minua – ja Veikko Rantala ehdotti että kannattaisi lukea Merleau-Pontya. Huomasin heti että hän tarjoaa hedelmällisen lähtökohdan kysymyksille joita haluan käsitellä. Vaikka tietysti kieli ja käsitteet vaikuttavat siihen miten asioita koetaan, kaikki merki-

tykset eivät ole lähtöisin kielestä. Merleau-Pontyn havaitsemisen fenomenologia, jossa hän pohtii elävää ruumista tai kehoa, antaa lähtökohkia ei-kielallisen kokemisen pohtimiselle.

MT: Viittasit tietoiseen minään, joka arvioi, viittaatko tässä Allen Carlsoniin?

PvB: Kyllä, muun muassa. Mielestäni Carlson on kiinnostava, eikä hän ole vieras kokemukselliselle ajattelulle. Tarvitaan erilaisia lähestymistapoja. Gernot Böhme, saksalainen filosofi, joka on kirjoittanut luonnon filosofias-ta ja estetiikasta, on muuten samoilla linjoilla kuin Merleau-Ponty. Hän haluaa asettaa "tunnelman" estetiikan keskiöksi, lähteä kokemuksesta, ja huomauttaa, että estetiikan kysymyksiä voi lähestyä paitsi arvostelmasta, myös kokemisesta käsin.

MT: Estetiikan kantasana aistihesis implikoi aistimellisuutta, siis että koemme monella tavalla emmekä vain visuaalisesti kuten esim. taiteen filosofia painottaa.

PvB: Tämä painotus selittyy osin sillä että silmää on pidetty kognitiivisesti arvokkaana. Pidän Kantia merkittävänä ja hänen Arvostelukyvyyn kritiikissään on paljon kiinnostavaa, mutta ruumiillisuuden ylenkatsominen on puute.

Nykyestetiikassa on havaittavissa trendi, että käännytään esikantilaiseen, lähtökohdaksi ajatteluun otetaan Aristoteles tai Baumgarten. Luulen, että ympäristöestetiikassa kokemisen korostaminen tulee luontevasti, koska taiteessahan on taideteos, jolloin ongelmaa siitä milloin voidaan puhua esteettisestä ei tule. Jos ajatellaan ympäristöä, niin tähän kysymykseen pitäisi pystyä vastaamaan: mitä on esteettinen kokeminen ja mihin se perustuu ympäristöstä puhuttaessa, ja miten esteettinen kokeminen eroaa muusta kokemisesta. Päädyin itse siihen, että esteettinen kokeminen on tavallaan aktiivisempaa, valppaampaa ja vastaanottavaisempaa kuin tavallinen kokeminen, – joskus ympäristöä ei huomioda lainkaan. Esteettisen ja ei-esteettisen kokemisen välillä on kuitenkin vain aste-ero, niiden välillä on jatkumo.

Vahvat esteettiset ympäristökokemukset herättävät mielestäni vastavuoroisuuden tunteen. Ronald Hepburn on kirjoittanut paljon luonnon tai ympäristön kokemisesta johon liittyy metafysisiä tai eksistentiaalisia ulottuvuuksia, jossa ihminen tiedostaa oman asemansa.

MT: *Ympäristö eroaa kehystetystä tai deobjektista, ympäristöä voidaan luonnehtia kokonaisuudeksi, prosessiksi, jota ei pystytä säätelemään.*

PvB: Niin, silti varsinkin kaupunki-ympäristön suunnittelemattomia ja prosessuaalisia puolia ei ole kovin paljon käsitelty. Rakennettua ympäristöä on käsitelty enemmän siltä kannalta, miten jokin tila on suunniteltu. Ympäristössä on kuitenkin rikastuttavia piirteitä, jotka tulevat esimerkiksi vuodenaajoista ja siitä että ihmiset elävät ympäristössään. Ihmiset, niiden toiminta ja niiden jättämät jäljet tuovat eloa mukaan. Ei olla pystytty arvostamaan tällaisia asioita, ja toisaalta myös aikaulottuvuudet on jätetty huomioimatta. Ei olla huomattu että ympäristö voi olla syvä, tai syvälinen juuri tuttuuden ja omakohtaisen tuntemisen kautta. Aika, ja se, miten jokin ympäristö on jollekin syvä, on suhtautuu tai rakentuu tämän ihmisen omille kokemuksille. On hyvä että on polkuja, joita voi vain kävellä kiinnittämättä huomiota niihin, on tietynlaista pysyvyyttä. Tietysti tuttuus voi joissakin tapauksissa olla turruttavaa, mutta toisaalta kun tunnetaan jokin ympäristö pystytään paremmin huomioimaan siinä olevia nyansseja.

MT: *Miten fenomenologinen, pragmatistinen ja analyttinen lähestymistapa suhtautuvat toisiinsa?*

PvB: John Dewey tietysti on estetikalle relevantti ja Richard Shusterman, ja nämä ovat monella tavalla samoilla linjoilla kuin Merleau-Ponty. Fenomenologeista mm. Heidegger on ympäristön kannalta kiinnostava. Esteettinen arvotelma on vahvemmin analyttisen ympäristöestetiikan lähtökohta, ja vaikuttaa siltä, että jotta pystyisi tekemään oikeutta ympäristön ja ympäristön kokemisen ominaispiirteille tarvitaan jonkinlaista pragmatistista tai fenomenologista lähestymistapaa. Itse suhtaudun avoimesti kaikkiin suuntauksiin. Kun tekee tällä tavoin tutkimusta jostakin aiheesta, niin on tietyt kysymykset joihin etsii eri tavalla vastauksia eikä sinänsä ole jotain tiettyä suuntausta jossa pysyttelee. Minulle Merleau-Pontyn ajattelu antaa kuitenkin paljon hyviä lähtökohtia.

MT: *Arnold Berleantin mukaan ihmisen ja ympäristön suhde käsitetään dualistiseksi. Onko kokija välttämättä subjekti joka suuntautuu objektiin eli ympäristöön?*

PvB: Tuo on vaikea kysymys. En ole valmis menemään niin pitkälle kuin Berleant, joka puhuu joissain kohdissa sulautumisesta – ei ole sisäpuolta eikä ulkopuolta. Tällaista voi kokea, mutta

kokija on silti – jos ei muuta – piste ympäristössään. Merleau-Ponty kuvaa kesken jääneessä kirjassaan Näkyvä ja näkymätön subjektia ”katseena”, jonkinlaisena pisteenä tai lähtökohtana, josta ja jolle maailma näyttäytyy ja joka tekee maailman näkyväksi. Mielestäni tarvitaan jonkinlaista subjektia, jotta voidaan ymmärtää kokemuksen luonnetta. On vaikea kuvitella, miten tullaan toimeen, jos ei tehdä mitään erottelua minän ja maailman välillä.

MT: *Miten suhtaudut ympäristön käsitteeseen, minkälaisia ajatuksia se on herättänyt?*

PvB: Ympäristö on aina ympäristöä jollekin. Ympäristö ilmenee ihmiselle tiettyssä mittakaavassa, koska olemme tietyn kokoisia ja liikumme tietyllä tavalla. Kissan tai rotan ympäristö on erilainen vaikka se käsittäisi saman kartalta rajatavan alueen. Tämä on yksi tapa ajatella ympäristöä. Emme koskaan tunne ympäristöä kokonaan, se muuttuu ja siinä on puolia joita emme huomaa. Tätä tarkoitan, kun puhun transsendenssistä tai läpinäkymättömyydestä. Kaikki asiat jotka ovat olemassa ympäristössä ja ympäristö itsessään on loputtoman rikas kokonaisuus. Tämä on fenomenologinen näkökulma: ympäristö ilmenee meille ja on suhteessa meihin.

MT: *Puhutaan seuraavaksi ympäristöestetiikasta Suomessa. Yrjö Sepänmaa väitteli vuonna 1986 ja sinä viime vuonna. Mitä siinä välissä on tapahtunut? Entä ympäristöestetiikka ulkomailla?*

PvB: Tapahtunut on kyllä, on ollut seminaareja ja on julkaistu kirjoja. Ympäristöestetiikka on mielestäni saanut selvän jalansijan ja graduja aihepiiristä on tehty. Ympäristöestetiikkaa tehdään suunnilleen yhtä paljon kuin perinteistä taidefilosofiaa, jos mukaan lasketaan arjen ja populaarikulttuurin aiheet. Kyllä ympäristöestetiikka on vakiintunut. Lahdessa on Kansainvälinen Soveltavan Estetiikan Instituutti, jonka piirissä on ollut seminaari- ja kesäkoulutoimintaa ja julkaisuja. Se liittyy läheisesti ympäristöestetiikan kehitykseen, vaikka soveltava estetiikka on muutakin. Ympäristöestetiikka on sekä tärkeä että mielestäni älyllisesti hyvin kiehtova alue.

Kansainvälisesti ympäristöestetiikka ei ole kauhean suuri ala, tärkeimmät henkilöt tuntevat melkein toisensa. Yrjö Sepänmaan konferenssit Pohjois-Karjalassa ovat olleet tärkeitä kohtaamisia. Suomea voidaan pitää ympäristöestetiikan kentällä tärkeänä paikkana. Angloamerikkalaisten tutkijoiden rinnalla voi mainita saksalaisen luonnonestetiikan, joka on lähellä sitä mitä me kut-

summe ympäristöestetiikaksi, esimerkiksi Gernot Böhme ja Martin Seel. Myös muualla on ympäristöestetiikkaa. Eräs ympäristöestetiikan kannalta kiinnostava maa on Japani, koska siellä on oma, kokonaisvaltaisempi esteettinen ajattelunsa.

MT: *Millaisena näet ympäristöestetiikan suhteessa estetiikkaan, filosofiaan, ympäristösuunnitteluun – toteutuuko poikkitieteellisyys käytännössä?*

PvB: Eräs esimerkki oli ESSU-projekti (Esteettisesti ja laadullisesti korkeatasoinen fyysinen ympäristö ja uudet suunnittelutekniikat), jonka mainitsin aiemmin. Poikkitieteellisyys on hyvä kysymys. Erilaisen tieteellisen taustan omaavat osanottajat puhuvat eri kieltä – pitäisi yrittää ymmärtää mitä toiset sanovat ja samalla pitää kiinni omasta alastaan. Uskon silti, että esimerkiksi esteetikot ja liikennesuunnittelijat voivat keskustelun kautta lähestyä toisiaan. On hyvä että on erilaisia näkökulmia. Ympäristöestetiikalla ja filosofialla on omat menetelmänsä pohtia asioita, kuten myös esimerkiksi ympäristöpsykologialla. Filosofisesti lähdetään enemmän liikkeelle yleisistä malleista, esimerkiksi siitä miten ihmiset havaitsevat ja kokevat asioita. Empiirisemmät alat ovat tärkeitä, koska vaikka niillä saattaa olla vähemmän itsekräittisyyttä, ne tuovat evidenssiä ja soveltavan otteen tarkasteluihin.

MT: *Maa-aineslain kautta pyritään suojelemaan maisemakuvaa ja luonnon merkittäviä kauneusarvoja, kuitenkin esteettiset arvot usein mielletään subjektiivisiksi eikä niihin oikeuskäytännöissä juurikaan vedota jos esimerkiksi jotakin harjua halutaan suojella.*

PvB: Esteettiset arvot eivät ole niin subjektiivisia tai subjektiivisia siinä rajatussa, jopa ahtaassa mielessä kuin mitä usein ajatellaan. Jos ajatellaan vaikka harjun näkemistä kauniina, niin ihmisellä useinmiten on perusteluja näkemyksilleen ja ne jaetaan monen muun kanssa. Subjektiivinen puoli on ihmisen todellisuutta, esimerkiksi muistot ovat olennainen osa yksilön elämää. On totuttu ajattelemaan, että subjektiivisuus merkitsee epätodellisuutta. Näin ei asia mielestäni ole. Jos ajatellaan vaikkapa hyvää elämää, niin siihen vaikuttavat asiat ovat subjektiivisia. Subjektiivisuus ei tarkoita ”sisäisyyttä”. Minulle subjektiivisuuden puolustaminen ja pelastaminen on tärkeää estetiikassa.

MT: *Kiitän haastattelusta sekä toivotan onnea väitöskirjan johdosta ja hyvää jatkoa!*